

Diputat liberal al Parlament suec

Mauricio Rojas

Suècia: a la recerca d'un nou model de benestar*

Mauricio Rojas, diputat liberal al Parlament suec d'origen xilè explica, en aquesta conferència, els canvis que s'han succeït, al llarg sobretot de la dècada dels anys noranta, en el sistema de benestar suec, que durant molts anys ha estat referent i paradigma en la construcció de la societat de benestar a molts països de dins i de fora d'Europa. El nucli de les reformes i de les transformacions que s'han aplicat a Suècia –especialment per part del governs socialdemòcrates– han tingut com a objectiu cercar fórmules de col·laboració entre els organismes públics i estatals per tal de compatibilitzar el seu potent model de benestar amb l'eficiència i, sobretot, amb la capacitat d'elecció i la llibertat dels ciutadans.

Recentment he escrit un llibre que és a l'origen d'aquesta conferència. Es titula precisament: *Suècia després del model suec*. El vaig escriure després de visitar l'Argentina i, sobretot, l'Uruguai. Vaig adornar-me que fins i tot des dels governs d'aquests països es parla constantment del model suec com d'un model de referència, com una mena d'utopia o ideal. De manera que a mi se'm va ocórrer que molt probablement aquesta deuria ser la última utopia de l'esquerra. En un moment en que ja no existeix la Unió Soviètica i

* Aquest article és la transcripció de la conferència pronunciada per Mauricio Rojas a Barcelona el 14 de novembre de 2005, en un acte organitzat pel Centre d'Estudis Jordi Pujol a la sala d'actes de l'IdEC. Universitat Pompeu Fabra.

Mao ha perdut qualsevol protagonisme, s'ha buscat un país que aplegués totes les virtuts possibles.

Tanmateix, a l'Uruguai em vaig adonar que el coneixement real de Suècia era francament escàs. Es parlava massa sovint de coses que no es coneixien amb exactitud o que pertanyien directament al passat. El que es desconeix, sobretot, són els grans canvis i transformacions que ha sofert l'Estat del benestar suec els darrers quinze anys.

Certament, alguns països han provat i segueixen provant de constituir alguna mena de «nou model suec» a partir de propostes nogensmenys interessants. Però –d'entrada– jo no crec que una societat pugui arribar a copiar-ne a una d'altra. En tot cas, només inspirar-s'hi.

Deixin-me que parteixi d'una experiència personal per explicar aquests canvis que s'han produït els darrers anys a Suècia i, sobretot, en el seu model d'Estat del benestar.

Quan vaig arribar-hi l'any 1974, em van sobtar moltes coses. Entre aquestes coses, la que més em va sorprendre, va ser el seu model de benestar. No hi havia cap altre societat al món –potser a excepció de Noruega, tot i que no n'estic del tot segur–, on s'oferís tant al ciutadà: ajudes, un apartament, cursos d'idiomes... Però alhora –immediatament– vaig percebre una notable manca de llibertat d'elecció que haig d'admetre que em va produir una certa inquietud.

El que es desconeix, sobretot, són els grans canvis i transformacions que ha sofert l'Estat del benestar suec els darrers quinze anys

Els posaré un exemple perquè m'entenguin. Quan em posava malalt, no podia escollir el meu metge ni l'hospital. Potser el metge que em donava l'Estat era bo, però faltava la possibilitat de poder escollir. Els nens, igualment, pertanyien a una escola determinada. Canviar d'escola era una odissea que no portava enlloc. Em va sobtar d'una banda tanta generositat i de l'altra, la manca de llibertat per escollir. No pot ser que l'Estat ens garanteixi tant nivell de benestar, però que a canvi, perdem la llibertat. Això em va apropar al liberalisme.

Avui, la situació sueca és molt diferent. Si em poso malalt puc escollir lliurement el meu hospital. De fet, a Estocolm, disposem de l'hospital privat més gran d'Europa occidental. Aquest hospital forma part del sistema públic de salut. Però, alhora, també és privat. És a dir, no suposa cap esforç econòmic

extra, no s'ha de pagar res addicional. Qualsevol ciutadà suec o immigrant resident a Suècia pot decidir anar a la clínica pública veïna, a una clínica privada més llunyana o a aquest hospital, i no li costarà cap esforç econòmic. Això, exportat a Catalunya, té rellevància perquè l'Hospital General de Catalunya és propietat de la mateixa empresa sueca que gestiona aquest hospital que comento i que també és propietària de dotze altres hospitals espanyols, vint de francesos, vint més de la Gran Bretanya i alguns altres a Suïssa, Dinamarca i Noruega. Dit de manera planera, ha esdevingut la nova «Volvo» o «Ikea», i suposa una mostra del capitalisme del benestar imperant a Suècia a partir dels anys noranta. Estem davant una societat capitalista transnacional del benestar.

Estem davant una societat capitalista transnacional del benestar

Quan jo explicava tot això a l'Uruguai, no em podien creure. Els semblava increïble la possibilitat de guanyar diners amb els malalts. La diferència és que mentre alguns es deixen arrossegar per ideologies, mentre que el suecs són pragmàtics. Els suecs van de cara a allò pràctic, allò efectiu.

Amb les escoles, passa el mateix. La meva filla va a l'escola que jo i la seva mare hem decidit. Una escola privada on el coneixement és important i no es considera que l'escola hagi de ser un *Kindergarten* per a nens grans. Aquesta escola l'escullo jo o qualsevol persona de la regió d'Estocolm i no ens costa cap despesa econòmica addicional, perquè forma part del sistema d'escoles lliures i puc pagar-la amb el xec escolar que tot suec rep de l'Estat per destinar a l'escolarització dels seus fills. A Suècia hi ha més de cent mil nens que, com la meva filla, van a escoles privades integrades en el sistema públic. Aquestes escoles les gestionen empreses privades amb fins lucratiu. I no passa absolutament res.

Tot això ens indica que el que s'està buscant a Suècia és una nova col·laboració entre els organismes públics i els privats i una manera per donar poder al ciutadà perquè esculli, però sempre mantenint una cosa molt important a Suècia: la idea de la igualtat bàsica dels ciutadans. Aquest és el nou model suec. Abans era igualtat de monopoli sense llibertat. Ara és igualtat amb competència, empresa privada i llibertat ciutadana. I això és la part més essencial de l'actual model suec. Si Suècia té èxit amb això –i jo penso que en tindrà–, podrà oferir molt. Pensin que aquesta ideologia de conjugar llibertat i igualtat, empresariat privat i benestar, històricament ha estat

antagònica per les ideologies d'esquerra, segons les quals llibertat i igualtat no poden conjugar-se i s'han vist com coses incompatibles.

Continuant amb el model de Suecia; quan vaig arribar-hi, el correu, el telèfon, el sistema d'administració de pensions, els ferrocarrils, les empreses

El que s'està buscant a Suècia és una nova col·laboració entre els organismes públics i els privats i una manera per donar poder al ciutadà perquè esculli, però sempre mantenint una cosa molt important a Suècia: la idea de la igualtat bàsica dels ciutadans

que actuen de mitjanceres per trobar feina i gran part de la producció eren un monopoli rígid estatal. Ara tot això està o privatitzat o sotmès a la competència. Fins i tot els ferrocarrils, cosa que molts consideren un monopoli natural perquè només existeix una línia, tenen competència. Molts trams de la línia de ferrocarrils els gestionen d'altres empreses diferents, algunes franceses. El Servei públic de correus també té competència. A les cases en passen tres: el del vell monopoli públic i el de dues empreses privades, cadascuna amb les seves tarifes i condicions, perquè la gent pugui triar. Fins i tot puc escollir el fons d'inversió dels meus estalvis per garantir-me la jubilació.

El poble suec s'ha transformat en un dels més capitalistes del món. El ciutadà suec té clar que si inverteix malament, si arrisca massa, és per culpa d'un mateix... Si algú ens arriba a dir tot això als anys noranta no ens ho hauríem cregut.

Segur que s'estaran preguntant com es passa d'una situació a l'altra. Doncs bé, ara miraré de donar-los algunes idees que els ajudin a comprendre-ho i a la vegada serveixin d'advertència als països que encara creuen en la vella utopia sueca d'expansió estatal.

Primer de tot, es va requerir una crisi greu. Suècia gairebé va enfonsar-se. El vell model naufragava i això es va pagar durament. La socialdemocràcia, per sort, en va aprendre molt ràpid. Només van caldre uns quatre anys per capgirar la situació i obrir-se a les privatitzacions, reformes i competències.

El vell model suec, la socialdemocràcia tradicional, es va començar a construir als anys trenta, quan al 1932 va arribar al govern i el va mantenir ininterrompudament durant 44 anys. No hi ha cap altre país democràtic al món on un mateix partit hagi tingut tanta hegemonia política. És un exemple únic, sense elements de corrupció declarats. La seva política d'ajuda a la generositat va culminar a la dècada dels seixanta. Quan un pensa en

aquest vell model, pot cometre un error important: creure que el benestar que es va repartir i el benefici que es va aconseguir foren deguts a la política. Fixi'ns que dic que la política ajuda i prou. No crea la riquesa. Per això a sud-amèrica els adverteixo que quan Suècia va construir aquest model disposava d'un nivell industrial pioner, dels millors del món. Les grans empreses sueques com Ericsson, per citar-ne una, foren creades totes a finals del 1800. Per tant, el model suec va construir-se en un país ric i molt avançat, amb una font de riquesa industrial inmensa que gairebé garantia un model efectiu.

Una altra de les condicions de Suècia fou el model social d'aleshores, construït en un país limítrof amb un continent destruït per la guerra. Un continent que va comprar tot el que els suecs venien sense cap límit durant 20 anys. La única limitació que Suècia tenia per a exportar era la capacitat física, la força de treball. I la solució va ser importar mà d'obra d'altres països. Del 1941 al 1990 aquesta situació va permetre als suecs gaudir de plena ocupació i, per tant, repartir molt la riquesa.

Un altre element important de la cultura sueca és que hi ha pragmatisme, recerca de consens i antiideologisme, que és fonamental. La socialdemocràcia va saber aprendre a deixar de banda la lluita de classes i a construir un projecte nacional integrador, comptant amb tothom, el que s'ha anomenat «la casa del poble». La socialdemocràcia va reconèixer que la «gallina dels ous d'or» era el capitalisme suec i que calia cuidar-la, engrèixar-la i no eliminar-la. El Partit Socialdemòcrata suec ha estat el més procapitalista de tots els que puguin imaginar-se. Les dretes occidentals no són res comparat amb el que ha estat la socialdemocràcia respecte el gran capital suec. I em va sobtar molt quan vaig arribar a Suècia –jo venia de l'esquerra– la gran amistat existent entre els sindicats i el capitalisme. No es va manifestar cap situació pròpia de la lluita de classes, ans al contrari.

Tot això permet definir el que durant anys fou la base clàssica del model suec. Una divisió clara i respectada per a tothom, en col·laboració mútua. De manera que la indústria i els bancs eren dels capitalistes i l'educació, salut i sector del benestar, de la política.

Però als setanta van començar els problemes. Primer, perquè amb tanta col·laboració entre tots els qui tenen poder, es creen estructures socioeconòmiques molt conservadores que protegeixen allò establert, l'*statu quo*. És a dir, si reinverteixes en la teva empresa no pagues impostos, si inverteixes els

diners en una altra causa, sí. Això funcionava molt bé només per a les empreses establertes que creixien i acumulaven capital. Però era un gran problema per a la transformació estructural de l'economia. Quan les indústries clàssiques de creixement van entrar en crisi (indústries de vaixells, acer, maquinària) no van trobar mai cap recanvi nacional. La competència dels altres països les va enfonsar.

El segon problema fou que es va crear un trànsit accelerat des de la societat industrial a la política pel que fa al sector dels serveis. A partir dels anys seixanta, el sector dels serveis, el de la política planificada, va expandir-se, però l'industrial, el del capitalisme i l'economia de mercat, es va restringir. El resultat fou una descompensació dramàtica entre l'economia de mercat i l'economia planificada.

Si comparen el sector privat de l'any 1965 amb el del 2005 veiem que ha perdut 300.000 llocs de treball. Per contra, el públic n'ha augmentat 900.000. És la mostra de la transició de l'economia industrial capitalista a l'economia estatal planificada. I aquest tipus d'economia sol tenir un creixement lent fins que, com va passar, s'estanca.

Un tercer problema són els impostos. En el creixement suec de la postguerra, hi havia diners per a tothom. L'Estat invertia més i els ciutadans gaudien de bons serveis. Però la càrrega tributària va elevar-se al màxim, fins arribar a la xifra insostenible del 56% respecte del PIB. La situació exigia elevar els impostos del treball fins el 90%. Alguns treballadors van arribar a pagar el 105%, i com poden imaginar-se aquestes taxes anul·len l'incentiu dels treballadors, els desmotiven per la feina. Econòmicament no surt a compte treballar. I encara menys als més desfavorits, que els resulta més productiu quedar-se a casa cobrant el subsidi d'atur.

La socialdemocràcia va reconèixer que la «gallina dels ous d'or» era el capitalisme suec i que calia cuidar-la, engreixar-la i no eliminar-la

Una coneguda escriptora sueca va escriure un conte explicant el seu cas, en el qual la protagonista, anomenada Pomperiposa, va haver de pagar el 105% d'impostos, fins que va optar per deixar la feina i viure de l'Estat del benestar. El conte continua amb la jove assaltant la caixa forta de l'Estat, a qui ella anomena els «homes savis», que és la concepció sueca de l'Estat. Però quan obre la caixa la troba buida. L'estat l'ha estafat.

La realitat va superar el conte i al 1990 s'engegava la crisi. Suècia perdia

persones ocupades, els subsidis no arribaven per a tothom i l'Estat no diposava de prou fons per a pagar-los. La solució fou acomiadar funcionaris públics per reduir despeses. Amb més desocupats, per tant, quedà menys gent pagant impostos, i els qui ho feien no van poder aguantar la pressió fiscal. L'Estat començà a emetre préstecs, fins que la despesa pública es disparà al 73% del PIB. A conseqüència d'això, va arribar el dèficit i la devaluació de la moneda. El Banc Central, al 1992, es veié obligat a pujar la taxa d'interès fins al 500%. Tot plegat, un *shock* massa fort per a un país acostumat a la plena ocupació, la bona economia, l'ordre, la seguretat i un estat *totpoderós*.

Si comparen el sector privat de l'any 1965 amb el del 2005, veiem que ha perdut 300.000 llocs de treball

Tot plegat ens ofereix ens dóna una experiència important: L'Estat del benestar, quan vol ser tant generós, quan s'expandeix tant, se situa en un nivell de vulnerabilitat que exigeix que les coses vagin molt bé per no entrar en un túnel fosc. I sigui qui sigui el responsable polític, cal que tingui calr que no es pot fer política només pensant en les èpoques pròsperes. No es pot prometre *l'oro i el moro* quan tothom té feina, perquè hi ha un dia en què això et pot passar factura. I s'ha d'entendre que la feina cal incentivar-la, perquè la gent si deixa de treballar i viu dels subsidis, provoca que els problemes es mantinguin i s'incrementin.

Això va fer despertar a Suècia. Va originar l'onada de privatitzacions i la pressió per a introduir elements de competència al sector públic. I si a més hi afegim que el sector privat té la obligació de generar beneficis, el que el situa en una posició de desavantatge, queda clar que tots els guanys del sector privat són resultat de la mala gestió del sector públic. L'economia liberal ha destruït la planificada. La competència ha forçat els centres públics a ser efectius o desaparèixer. Si una escola no atrau estudiants perquè no dóna bons serveis, perdrà els seus recursos, i aniran a una altra escola.

En el cas dels hospitals, per posar-los un exemple entenedor, el preu d'una operació el marca la mitjana dels hospitals, de forma que si la mitjana dels hospitals és inefectiu, l'hospital més efectiu rebrà més diners i en gastarà menys, un gran guany pels hospitals privats que a més està obligant a l'hospital públic a espavilar. El mateix passa amb l'escola pública.

Després d'un parèntesi allunyat del poder, el Partit Socialdemòcrata suec, el primer que van fer quan van tornar a governar el 1994, va ser aprofundir

en les reformes, no retallar-les. Va confiar en el capitalisme, va millorar-lo i, a més, va introduir la llibertat d'elecció dels serveis per part del ciutadà. Això va suposar passar definitivament de l'economia planificada a generar una economia més dinàmica.

L'altre cosa que va aconseguir la socialdemocràcia va ser limitar les promeses de l'Estat benefactor reduint el sostre dels beneficis. Per exemple, si abans hom guanyava 40.000 corones, l'Estat en donava 35.000 per malaltia, incapacitat o subsidi. Actualment, el màxim són 25.000 corones, una ajuda que segueix sent prou generosa per als desfavorits. Això només té un problema encara, i és que la classe mitjana veu que l'Estat del benestar no li serveix prou, cosa que fa que hagi de comprar «productes de seguretat» en el sector privat.

Per acabar: quins són els reptes que té pendents el nou model d'Estat possibilitador suec?

En primer lloc, les reformes de l'Estat del benestar no han anat acompanyades de les reformes en el mercat de treball. El vell Estat del benestar suec es basava en un poble de moral molt luterana, amb una forta ètica del compromís amb el treball. Requeria, doncs, mesures de control lleus. Però en els darrers quinze anys a Suècia estem evolucionat cap a una societat post-luterana, el treball no deixa de ser una opció d'entre moltes altres, de forma que si no es vol viure del treball d'un mateix es pot viure del dels altres. Es sobreutilitzen les ajudes de l'Estat del benestar. Això influeix en les generacions joves, que creixen sota la idea que el treball no és una obligació. Aquest Estat, acostumat al luteranisme, no disposa de mecanismes suficients de penalització i control en aquests casos

Jo sovint comparo el cas de Suècia amb una obra de teatre de l'alemany Bertol Brecht. Tracta d'una noia que hereda un negoci i plena de bones intencions comença a regalar coses als pobres, fins que el negoci s'ensorra. Quan se n'adona marxa i torna disfressada de persona dolenta per tal d'expulsar els pobres i restablir l'ordre. El negoci torna a anar endavant, però es torna a repetir la mateixa situació de bondat i posterior maldat per sostenir el negoci. Crec que l'Estat suec encara està en un procés similar. Gaudeix d'una bona imatge, però és conscient que ha d'estar alerta i, si cal, aplicar mesures abans que la gent no n'abusi.